

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра філософії та міжнародної комунікації

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Декан гуманітарно-педагогічного факультету
Інна САВИЦЬКА
“ ” _____ 2024 р.

“СХВАЛЕНО”
на засіданні кафедри філософії та
міжнародної комунікації
Протокол № 8 від “31” січня 2024р.
Завідувач кафедри
Валентина КУЛЬТЕНКО

”РОЗГЛЯНУТО”
Гарант ОНП 033 «Філософія»
Віра ДОДОНОВА

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ БІОЕТИКИ

спеціальність **033 Філософія**
освітня програма **033 Філософія**
Гуманітарно-педагогічний факультет
Розробник: кандидат філософських наук, доцент, завідувачка кафедри філософії
та міжнародної комунікації Культенко Валентина Павлівна

Київ – 2024 р.

1. Опис навчальної дисципліни
Філософські засади біоетики

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь		
Галузь знань	03 – Гуманітарні науки	
Освітньо-науковий рівень	третій	
Освітній ступінь	доктор філософії (PhD)	
Спеціальність	033 – Філософія	
Освітньо-наукова програма	Філософія	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Обов'язкова	
Загальна кількість годин	90	
Кількість кредитів ECTS	3	
Форма контролю	екзамен	
Показники навчальної дисципліни для денної, вечірньої та заочної форм навчання		
	Денна та вечірня форма навчання	Заочна форма навчання
Рік підготовки	1	1
Семестр	2	2
Лекційні заняття	15 год.	4 год.
Практичні, семінарські заняття	15 год.	8 год.
Самостійна робота	60 год.	78 год.
Індивідуальні	–	–
Кількість тижневих аудиторних годин	4 год.	–

2. Мета, завдання та компетентності навчальної дисципліни

Мета дисципліни «Філософські засади біоетики»: ознайомити аспірантів з особливостями змін парадигмального характеру в сучасній біології та в цілому в постнекласичній науці. Біоетика як система поглядів, уявлень, норм і оцінок, що регулюють поведінку людей з позицій збереження життя на Землі, відіграє дедалі більшу роль у суспільстві. Вивчення дисципліни сприятиме формуванню теоретичних засад духовної культури особистості відповідно викликів та запитів сучасного світу. Проблеми біоетики носять міждисциплінарний характер, стосуються всіх основних напрямів діяльності людства, актуалізуючи питання збереження навколишнього середовища, спрямовані на формування індивідуальної та колективної відповідальності за збереження життя на землі. Біоетика формує сукупність обов'язкових для всього людства моральних принципів, норм і правил, виховувати переконаність у необхідності неухильного дотримання морально-етичних норм у науково-практичній діяльності, визначає межу втручання людини у природу, перехід через яку неприпустимий.

Завдання дисципліни «Філософські засади біоетики» полягає у 1) формуванні у здобувачів освіти здатності розв'язувати комплексні проблеми біоетики, професійної та дослідницько-інноваційної діяльності на філософському рівні світорозуміння; 2) ознайомленні здобувачів наукового ступеня «доктор філософії» (PhD) зі своєрідністю та структурою знань про біоетику як філософсько-наукове поняття; у філософських вченнях різних епох; 3) через прояснення біоетичних аспектів експериментальних і лабораторних досліджень формування у здобувачів стійких морально-етичних принципів для відповідальної професійної діяльності.

Вивчення «Філософських засад біоетики» забезпечує цілий ряд **загальних**, а в окремих випадках і **спеціальних компетентностей**. Зокрема, «Філософські засади біоетики» формують:

Інтегральну компетентність: Здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у сфері філософії, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

ЗК1. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК2. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК3. Здатність працювати в міжнародному контексті.

ЗК4. Здатність розробляти проекти та управляти ними.

ЗК5. Здатність розв'язувати комплексні проблеми філософії на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.

ЗКуб. Здатність до абстрактного мислення, критичного аналізу текстів, здатність оперативно опрацювати значні масиви інформації, генералізувати їх в загальну смислову структуру, виявляти слабкі місця, логічну чи смислову уразливість аргументації.

СК1. Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у філософії та дотичних до неї

міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з філософії та суміжних галузей.

СК5. Здатність аналізувати, систематизувати та узагальнювати результати міждисциплінарних наукових досліджень у сфері філософії, оцінювати сучасний стан і тенденції розвитку філософії.

СКу7. Знання предметної області філософії та розуміння сутності професійної діяльності, вміння об'єктивно та неупереджено викладати основні проблеми філософії.

СКу8. Здатність до інтерпретації та узагальнення текстів, володіння текстологічною культурою філософа.

СКу9. Здатність виявляти та пропонувати шляхи вирішення соціально-філософських, антропологічних, інвайроментальних проблем.

СКу11. Здатність критично осмислювати події та явища сучасного життя, використовувати філософську рефлексію для формування власної світоглядної позиції, усвідомлювати моральну відповідальність за результати власної наукової діяльності, вміння використовувати філософські знання для роз'яснення глобальних проблем сьогодення.

Вивчення «Філософських засад біоетики» забезпечує такі **програмні результати навчання**:

- **РН3.** Ефективно застосовувати у фаховій діяльності знання основних положень теоретичної і практичної філософії, історії світової та вітчизняної філософської думки, а також основних напрямів та провідних тенденцій у сучасній світовій філософії.
- **РН5.** Планувати і виконувати теоретичні дослідження з філософії та дотичних міждисциплінарних напрямів з використанням сучасного інструментарію, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми.
- **РН8.** Розробляти та реалізовувати наукові та інноваційні проєкти, які дають можливість створити нове цілісне знання та професійну практику і розв'язувати значущі наукові проблеми філософії з врахуванням соціальних, економічних, екологічних та правових аспектів.
- **РНу13.** Знання основних тенденцій розвитку науки й наукових досліджень у сучасному світі. Знання та розуміння генезису розвитку філософської думки. Вміння та навички виокремлювати на підставі знання напрямів і течій історії філософії актуальних соціально-філософських проблем та здійснення їхнього аналізу.
- **РНу14.** Знання та розуміння закономірностей і підстав розвитку світогляду та образу людини у різних соціокультурних та цивілізаційних середовищах та вміння пропонувати шляхи вирішення соціально-філософських, антропологічних, інвайроменталістських проблем відповідно до запитів сьогодення.
- **РНу16.** Знання та розуміння закономірностей розвитку глобальних проблем людства, тенденцій еволюції світогляду та образу людини у різних соціокультурних середовищах та вміння на їхньому тлі ставити та вирішувати важливі наукові та педагогічні проблеми. Знання впливових

концепцій і стратегій, в межах яких формується проблематика екологічної філософії, біоетики.

- **РНу17.** Вміння та навички критичного аналізу подій та явищ суспільного життя, використання філософської рефлексії для формування власної світоглядної позиції, усвідомлення моральної відповідальності за результати власної наукової діяльності. Вміння та навички корелювання досягнення філософської думки з природничими, політичними, етичними знаннями.
- **РНу18.** Знання та розуміння сутності та причини змін у поглядах на світ і людину. Вміння та навички аналізувати сучасні проблеми екосистеми та її вплив на розвиток суспільства, аналізувати напрямки діяльності суспільства в умовах екокризи. Вміння та навички ефективно використовувати філософський інструментарій в процесі аналізу усіх аспектів сучасного соціокультурного буття людства, й, особливо, в українському контексті

3. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Феномен біоетики. Проблемне поле біоетики: предмет, статус, коло проблем.

Філософський аналіз поняття «біоетика». Предмет та основи біоетики та ноетики. Понятійний апарат біоетики. Формуванні наукової термінології. Біоетичні основи професійної діяльності сучасного вченого-дослідника. Вартість життя та права людини з позицій біоетики. Національні та міжнародні документи з питань біоетики та прав людини. Стан і перспективи розвитку біоетики в Україні.

Тема 2. Міждисциплінарність біоетики.

Розуміння і пояснення проблем біоетики з точки зору природничого та соціогуманітарного знання. Основні етапи становлення біоетичної свідомості. Зміна розуміння природи людини в сучасній науці. Раціональний та екзистенціальний виміри біоетики. Роль концепцій експериментального природознавства в спробі пояснення “біологічного” в людині (Ч.Ломброзо, Ф.Гальтон). Вплив раціоналізму в XVII – XVIII ст. на науково-філософське розуміння живого. Розуміння просторово-часової розмірності феномену життя. Проблеми сучасної філософії моралі як підґрунтя загальної біоетики. Біоетика в наукових контекстах сучасності (постнекласика).

Тема 3. Основні етапи становлення біоетичної свідомості.

Кантівська етика як передумова біоетики: уявлення про мораль в класичній європейській етиці, кантівська версія абсолютної моралі, відношення до морального абсолютизму в XIX і XX ст. Проблеми життя та смерті з позицій класичної, некласичної філософії. Етика благоговіння перед життям (А.Швейцер) як етична основа сучасної біоетики. Етичні визначення і принципи в біоетиці. Біоетичні аспекти та біобезпека в природничих та гуманітарних науках, в біотехнології та екології. Етичні норми поведінки та вимоги до науковців в минулому та сучасному. Біоетичні та філософські підходи до розуміння проблем життя і смерті, здоров'я, евтаназії, суїциду тощо.

Тема 4. Біоетика і динаміка наукового пізнання.

Епістемологічні аспекти біоетики. Постнекласичні наукові ідеали і цінності. Біоетичні аспекти та біобезпека науково-дослідної роботи: експеримент та дослідження. Наукові принципи доказової науки та їхня біоетична оцінка. Біоетика та НТП. Біоетика та інноваційний розвиток сучасних наукових технологій. Біоетичні проблеми новітніх репродуктивних технологій, трансплантології. Медико-етичні проблеми клонування людини і тварин. Біоетичні аспекти медичної генетики та генної терапії. Генетична паспортизація. Біоетичні питання дослідів над тваринами. Біоетичні принципи клінічних досліджень за участю людей.

Тема 5. Методологічний інструментарій біоетики.

Особливості методології біоетики. Біоетичні методи, методики та прийоми дослідження. Розуміння біоетичних проблем на емпіричному та теоретичному рівнях наукового пізнання. Розуміння і пояснення проблем біоетики з точки зору методології наукового пізнання в природничих та соціогуманітарних науках. Рефлексія як головний метод розв'язання проблем біоетики.

Тема 6. Екогуманізм та біобезпека: динаміка проблем.

Основи етики екогуманізму: традиція одухотворення природи і любов до живого в класичній етико-філософській думці. Некласична філософська традиція щодо проблем етичного ставлення до живого. Сучасне філософське розуміння базисних закономірностей життєдіяльності людини та проблем енвайронменталізму. Біоетичні, філософські та соціальні підходи до проблеми біобезпеки, охорони навколишнього середовища, генної інженерії, генетичних технологій модифікацій природи людини і тварин, репродуктивних біотехнологій. Біоетичні проблеми людського існування. Філософсько-етичні проблеми клонування людини і тварин. Раціональний та екзистенціальний виміри біоетики.

Тема 7. Історичні ракурси генетико-дослідницьких програм. Феномен генетичного редукаціонізму.

Генетичний редукаціонізм як елемент духовної культури. Доктринальний рівень дослідження генетичного редукаціонізму. Роль субстанціонально-генетичного принципу в перших філософських концепціях стародавнього Китаю і Індії. Генеза ідеї рівності людських індивідуумів. Дуалізм доктрин природної рівності і наперед встановленої нерівності індивідуумів як підґрунтя пізніх античних поглядів (I – II ст. н.е.). Християнський постулат про божественне наперед визначення (Августин Аврелій).

Тема 8. Аксіологічний вимір новітніх біотехнологій, проблеми охорони навколишнього середовища.

Біоетика як презентація аксіологічного статусу сучасної науки. Формування аксіологічної свідомості людини. Свобода наукової творчості та етичні виміри науки (Б.Юдін). Ідея “когнітивних цінностей” в концепції Х.Лейсі. Співвідношення цінностей науки (Р.Нугаєв). Практико-технологічні, соціо-світоглядні та етичні проблеми генної інженерії. Ціннісні орієнтації новітньої біотехнології. Гуманістичні перспективи генної інженерії. Вплив розвитку генно-інженерних технологій на розуміння живого. Філософське осмислення екологічних та антропологічних наслідків “примусової” адаптації до середовища трансгенних організмів. Теоретичний вимір генної інженерії (підґрунтя метафізичних потреб людського буття). Аксіологічна площина людського життя і його продовження. Етична складова науково-пізнавальної діяльності. Аксіологічні аспекти української культури в традиціях української науки.

Тема 9. Розуміння живого в постнекласичній науці.

Біоетичне розуміння життя та смерті. Світоглядні пріоритети в дослідженні “живого” (постнекласичний етап). Ідеї дарвінізму в світлі руйнування західної інтелектуальної традиції. Сучасні методологічні оцінки феномену дарвінізму. Дарвінізм як метафізична теорія (К.Поппер). Філософське осмислення постнекласичних методологій пізнання живого. Соціокультурна детермінація біологічної реальності, ціннісно-гуманістична орієнтація біології. Проблеми біофілософії в сучасній філософії науки. Історичні ракурси біофілософії в західній науковій традиції: теорія генно-культурної коеволуції (Ламсен, Уілсон), основні ідеї соціобіології. Дослідницькі напрямки сучасної біофілософії (В.Г.Борзенков).

Тема 10. Антропологічна проблематика в біоетиці.

Розуміння права людини на автономію і на життя (історична ретроспектива поглядів). Соціокультурні основи людського буття: підґрунтя самовідтворення ментальних стереотипів в генетичному детермінізмі. Ціннісний зміст понять: людина, здоров'я. Системно-інтегративна цілісність здоров'я людини. Ціннісний зміст поняття «здоров'я людини». Емпірична основа постулату про успадкування ознак кримінальної поведінки і рівня інтелекту (Ч.Ломброзо, Ф.Гальтон). Прийоми кількісної оцінки генетичних і соціально-культурних чинників людської особистості. Розуміння наслідків формування стереотипу “родової предетермінації” в природничих і гуманітарних галузях дослідження. Дослідження антропологічних якостей індивідуумів як елемент філософської традиції. - теорія соціального контракту Т.Гоббса, трактат “Про походження нерівності” Ж.-Ж.Руссо, “теорія справедливості” Дж.Ролса, чинники “відкритого майбутнього” в концепції Г.Йонаса.

Назви тем	Кількість годин													
	денна форма							Заочна форма						
	тижні	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
			л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	11	12	13	14	15	
Філософські засади біоетики														
Лекція 1. Феномен біоетики. Проблемне поле біоетики: предмет, статус, коло проблем.	1	9	1	1			7	9						9
Лекція 2.	2	9	1	1			7	9						9

Міждисциплінарність біоетики.												
Лекція 3. Основні етапи становлення біоетичної свідомості.	3	9	2	2			5	9		2		7
Лекція 4. Біоетика і динаміка наукового пізнання.	4	9	2	2			5	9	2	2		5
Лекція 5. Методологічний інструментарій біоетики	5	9	1	1			7	9		2		7
Лекція 6. Екогуманізм та біобезпека: динаміка проблем.	6	9	2	2			5	9		2		7
Лекція 7. Історичні ракурси генетико-дослідницьких програм. Феномен генетичного редукціонізму	7	9	2	2			5	9	2			7
Лекція 8. Аксіологічний вимір новітніх біотехнологій, проблеми охорони навколишнього середовища	8	9	2	2			5	9	2			7
Лекція 9.	9	9	1	1			7	9				9

Розуміння живого в постнекласичній науці												
Лекція 10. Антропологічна проблематика в біоетиці	10	9	1	1			7	9				9
Разом	10	90	15	15			60	90	4	8		78

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми
1	Біоетика як науково-філософська дисципліна. Предмет та методологія біоетики.
2	Проблеми біоетики в нових онтологічних контурах культури.
3	Класична, некласична та постнекласична філософія та біоетична парадигма. Раціональний та екзистенціальний виміри біоетики.
4	Взаємозв'язок проблем біоетики, філософії, гуманітаристики.
5	Формування біоетичної свідомості. Проблеми екологічної етики, екогуманізму. Феномен біобезпеки.
6.	Біоетика, екологія, трансгуманізм: науковий образ життя на землі.
7	Концепція ноосфери та її сучасний розвиток. Феномен життя.
8	Ціннісно-гуманістичні орієнтації біології.
9	Місце біоетики серед глобальних проблем людства. Українські та міжнародні організації з питань біоетики.
10	Біоетика й антропосоціальні проблеми. Потреба духовного відродження та гармонізації людини з природою.

5. Контрольні питання, комплекси тестів для визначення рівня засвоєння знань аспірантами.

Відповідно до «Положення про екзамени та заліки у здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у Національному університеті біоресурсів і природокористування України» від 24 травня 2017 р., протокол № 11 (зі змінами від 29.05.2020, протокол № 10) для гуманітарних наук допускаються білети з трьох відкритих питань.

Орієнтовні питання для підсумкової атестації

1. Визначте предмета, задачі, та принципи біоетики.
2. Охарактеризуйте історію розвитку біоетики.
3. Проаналізуйте проблемні питання життя та здоров'я людини з позиції біоетики.
4. Гідність та недоторканість людського життя як проблема біоетики.

5. Національні та міжнародні документи з питань біоетики та прав людини.
6. Біоетичні аспекти та біобезпека в біотехнологіях та інших природничих дослідженнях.
7. Етичні норми поведінки та вимоги до науковців в минулому та сучасному.
8. Біоетичні та соціальні проблеми генетики, генної інженерії, генетичних технологій модифікацій природи людини та тварин.
9. Правові проблеми генетики, генної інженерії, генетичних технологій модифікацій природи людини та тварин.
10. Біобезпека генетики, генної інженерії, генетичних технологій модифікацій природи людини та тварин.
11. Філософсько-етичні проблеми клонування людини та тварин.
12. Експеримент і його види у вимірах біоетики.
13. Біоетичні межі експерименту.
14. Досліди на тваринах як найбільш актуальний вид фізичного експерименту. Етична оцінка.
15. Наукові принципи доказової бази природничих та соціогуманітарних наук та їхня біоетична оцінка.
16. Поняття про біологічну безпеку (біобезпеку) в біотехнологіях.
17. Правове регулювання застосування біотехнологій.
18. Правові аспекти запобігання біологічному забрудненню довкілля.
19. Відповідальність за порушення законодавства про біологічну безпеку.
20. Біоетичні аспекти впливу навколишнього середовища на людину.
21. Критерії визначення біологічної та генетичної безпеки.
22. Міжнародні протоколи по біобезпеці.
23. Регулювання генетично-інженерної діяльності у відкритій системі.
24. Біоетичні проблеми використання ГМО на сучасному етапі розвитку суспільних відносин.
25. Тероризм, як явище сучасного світу.
26. Біотероризм, як найбільш небезпечний вид тероризму.
27. Науковий етос вченого.
28. Історичне значення кантівської етики для розуміння біоетичних проблем.
29. Ціннісний зміст понять біоетики.
30. Концепція сталого розвитку світу.
31. Екологічна етика, глобальні проблеми людства.
32. Синергетика як наукова перспектива ХХІ століття.
33. Постнекласичний тип наукової раціональності.
34. Вчення про ноосферу В. Вернадського.
35. Етика науки і відповідальність вченого.
36. Науково-технічний прогрес та його оцінки з позицій біоетики.

37. Сучасна наукова картина світу і її особливості.
38. Біоетика і трансгуманізм як світоглядні альтернативи.
39. Соціальні цінності і норми наукового етосу.
40. Глобалізація як процес формування нового світопорядку. Вплив глобалізації на розвиток науки та суспільства.
41. Криза ідеалу цінносно-нейтрального наукового дослідження.
42. Ціннісні орієнтації вченого.
43. Специфіка та види екологічних криз.
44. Швейцер А.: етика благоговіння перед життям.
45. Розкрийте основні типи екологічної свідомості.

Завдання для проміжної атестації

Теми рефератів:

1. Біоетика в умовах глобалізації.
2. Моральний вибір і моральна відповідальність у вимірах біоетики.
3. Концепції постлюдського майбутнього.
4. Оцінки науково-технічного прогресу з позицій біоетики.
5. Постнекласичні наукові ідеали і цінності.
6. Біотероризм як проблема біобезпеки.
7. Біоетичні аспекти сучасних природничих досліджень.
8. Біоетичні аспекти сучасних соціогуманітарних досліджень.
9. Проблеми біофілософії в сучасній філософії науки.
10. Теорія генно-культурної коеволюції (Ламсден, Уілсон).
11. Розуміння «природи людини» в наукових концепціях ХХІ ст.
12. Світоглядно-філософські передумови виникнення біоетичного мислення (німецька класична філософія, філософія життя, феноменологія, екзистенціалізм).
13. Особливості еволюції євгенічного руху.
14. Підходи до осмислення расогенетичних досліджень інтелекту.
15. Дослідження генетико-еволюційних основ соціальної поведінки тварин і людини в соціобіології.
16. Античні доктрини про природну нерівність індивідуумів.
17. Продовження терміну людського життя: аксіолого-етичний вимір.
18. Ціннісно-гуманістичні орієнтації біології.
19. Дарвінізм як «метафізична програма». (К.Поппер).
20. Вплив теорії генно-культурної коеволюції на формування біофілософської проблематики.

6. Методи навчання.

Методами навчання є способи взаємопов'язаної діяльності викладача зі здобувачами вищої освіти, що спрямовані на засвоєння останніми знань та набуття вмінь і навичок, що передбачені програмою дисципліни.

Під час навчального процесу використовуються такі методи навчання:

Залежно від походження інформації: словесні (розповідь, лекція, пояснення, діалог, дискусія, робота з першоджерелами та навчальними матеріалами), наочні (ілюстрування, демонстрація), практичні методи (вправи, написання самостійної роботи, підготовка авторських тез та публічний виступ на науково-практичних семінарах).

За характером навчально пізнавальної діяльності: пояснювально-ілюстративний, пошуковий (евристичний), дослідницький.

За ступенем керівництва навчальною роботою: самостійна робота під керівництвом, проте без контролю викладача під час написання реферату.

Вивчення програмного матеріалу та набуття професійних компетенцій здобувачами здійснюється у формі:

Лекцій – стрункий, логічно завершений, науково обґрунтований виклад викладачем проблем філософії науки, під час якого здобувачі вищої освіти пасивно сприймають матеріал. Водночас лекція передбачає встановлення зворотного зв'язку, тим самим активізуючи навчально-пізнавальну діяльність здобувачів вищої освіти.

Семінарів – здобувачі вищої освіти завчасно готуються до попередньо визначеної програмою теми та безпосередньо на занятті обговорюють винесені на обговорення питання та/чи тексти, дискутують, висловлюють власну дослідницьку позицію.

Семінарів-дискусій – здобувачі вищої освіти завчасно готуються до заняття, на якому мають можливість вільно обмінюватися думками на певну тему, дискутувати, аргументовано відстоюючи власні погляди чи дослідницьку позицію. Такі семінари формують вміння висловлювати власні думки, аргументовано відстоювати свої переконання, критично оцінювати власні погляди, толерантно та з повагою приймати інакомислення.

Презентацій – виступ перед аудиторією з метою представлення результатів самостійної роботи здобувача вищої освіти з опрацювання обраної теми, питання, завдання тощо з метою здобуття навичок публічного представлення результатів власного дослідження.

Публічної презентації наукових результатів – здобувачі вищої освіти мають можливість готувати тези доповідей та публічно презентувати їх на наукових семінарах, організованих кафедрою філософії та міжнародної комунікації. Публічне представлення наукових результатів сприяє розвитку навиків наукового письма, вміння зацікавлювати результатами власних наукових досліджень та дискутувати з науково-професійною спільнотою.

7. Форми контролю.

Відповідно до «Положення про екзамени та заліки у здобувачів вищої освіти ступеня доктор філософії в Національному університеті біоресурсів і природокористування України» затвердженого вченою радою НУБіП України 24 травня 2017 року, протокол № 11, вивчення здобувачами вищої освіти дисципліни «Біоетика» супроводжується поточним контролем, проміжною та підсумковою атестацією.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувачів вищої освіти до виконання поставлених завдань.

Проміжна атестація проводиться після вивчення програмного матеріалу і має визначити рівень знань здобувачів вищої освіти з програмного матеріалу, отриманих під час усіх видів занять і самостійної роботи. Проміжна атестація здобувачів вищої освіти з курсу «Біоетика» проводиться після опрацювання перших п'яти тем у вигляді підготовки та написання реферату на одну із запропонованих тем.

Засвоєння здобувачем вищої освіти програмного матеріалу вважається успішним, якщо рейтингова оцінка його становить не менше, ніж 60 балів за 100-бальною шкалою. За таких умов від допускається до підсумкової атестації у формі заліку.

8. Розподіл балів, які отримують здобувачі.

Оцінювання знань здобувачів вищої освіти відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національні оцінки згідно з табл. 1 «**Положення про екзамени та заліки у здобувачів вищої освіти ступеня доктор філософії в Національному університеті біоресурсів і природокористування України**», затвердженого Вченою радою НУБіП України від 24.05.2017 р., протокол №11.

Таблиця 1. Співвідношення між рейтингом здобувача вищої освіти і національними оцінками

Оцінка національна	Рейтинг здобувача вищої освіти, бали
Відмінно	90 -100
Добре	74-89
Задовільно	60-73
Незадовільно	0-59

Для визначення рейтингу здобувача вищої освіти із засвоєння дисципліни $R_{\text{дис}}$ (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу з навчальної роботи $R_{\text{НР}}$ (до 70 балів):

$$R_{\text{дис}} = R_{\text{НР}} + R_{\text{АТ}}$$

9. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. Біоетика: від теорії до практики. Київ : ВД «Авіцена», 2021. 144 с
2. Біоетика. Методичні вказівки для практичних занять навчальної дисципліни «Філософія та біоетика» / Розробник Г. Т. Терешкевич. – Львів, 2020.
3. Філософія науки та інноваційного розвитку / Чекаль Л.А., Горбатюк Т.В., Сторожук С. та ін. К.: Міленіум, 2017. 782 с.
4. Філософія освіти / Чекаль Л.А., Горбатюк Т.В., Сторожук С. та ін. К.: Міленіум, 2017. 662 с.

5. Філософські засади біоетики:
<https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=4895>

10. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.

Основна:

1. Антологія біоетики / Ред. Ю.І.Кундієв. — Львів: БАК, 2003. — 592 с.
2. Апель К.-О. Априорі спільноти комунікації та основи етики. До проблеми раціонального обґрунтування етики за доби науки // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрямки. Хрестоматія./Упорядники В.В.Лях, В.С.Пазенок. — К.: Ваклер, 2006. — С. 360-421.
3. Білоконь С. В. Основи біоетики та біобезпеки: навчальний посібник / С. В. Білоконь – Одеса : Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2017. – 155 с.
4. Борейко В.Э., Подобайло А.В. Екологічна етика. Навчальний посібник. – Київ: Фітосоціоцентр, 2014. – 116 с.
5. Вековщина С.В., Кулиниченко В.Л. Биоэтика: начала и основания (Философско-методологический анализ). –К.: Сфера, 2012. – 162 с.
6. Добронравова І.С. Багатоваріантність майбутнього та людська свобода: синергетичний погляд. Режим доступу: <http://www.kurbas.org.ua/projects/almanah10/01.pdf>
7. Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія / Підручник. –К.: Лібра, 2009.- С. 413-454. Режим доступу: <https://nashaucheba.ru/v34647/>
8. Запорожан В.М., Аряєв М.Л. 354 Біоетика та біобезпека: Підручник / В.М. Запорожан, М.Л. Аряєв. — К.: Здоров'я, 2013. -45 6 с.
9. Індустрія наукових знань. [Лук'янець В.С., Кравченко О.М., Мороз О.Я., Озадовська Л.В., Беличенко А.В., Остапенко Б.І]. Монографія – К.: УкрСіч, 2013. – 426 с.
- 10.Кисельов М.М. Біологічна етика в системі практичної філософії // Практична філософія. — Режим доступу: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/bioetica/Kiselev.htm>
- 11.Кучера Т. Біоетика: огляд найактуальніших проблем – Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/32607765.pdf>
- 12.Основи біоетики і біобезпеки : [посібник] / С. Н. Вадзюк, Н. М. Волкова. – Тернопіль : ТДМУ : Укрмедкнига, 2019. – 128 с.
- 13.Перова О.Є. Аксіологічні орієнтації постнекласичної біології // Практична філософія. – 2003. -№1. –С. 82-88.
- 14.Перова О.Є. Філософські аспекти біоетики: Навч.посібник. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. Є. Перова — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 160 с.
- 15.Пустовіт С.В., Бойченко Н.М. Біоетика:від теорії до практики.- К.: ВД "Авіценна", 2021. - 144 с.
- 16.Терешкевич Г. Т. Основи біоетики та біобезпеки: підручник. Тернопіль: ТДМУ, 2018. 400 с.
- 17.Чешко В.Ф. Генетика, біоетика, політика: коеволюція культурно-психологічних парадигм сучасної цивілізації // Практична філософія. – 2001. №3. – С. 44-71.

18. Габермас Ю. Постметафізичне мислення / Пер. з нім. В. Купліна. — К.: Дух і літера, 2011. — 280 с.
19. Шкляр А. Етика благоговіння перед життям А. Швейцера: філософія доброти і самовдосконалення особистості // [Філософія та політологія в контексті сучасної культури](#). — 2019. — Т. 11 (№1).

Додаткова:

1. Alexander Leo. Medical Science under Dictatorship // New England Journal of Medicine.
2. Reich W.T. Encyclopedia of bioethics, 1995.
3. Skliar, A. (2019). Етика благоговіння перед життям А. Швейцера: Філософія та політологія в контексті сучасної культури, 11(1), 70-78.
4. Антологія біоетики / за редакцією Ю.І. Кундієва. — Львів : БаК, 2003. — с. 283-348.
5. Апанасенко Г.Л. Нові науки про виживання / Г.Л. Апанасенко // Науковий світ. — 2005. — №9. — С. 6-7.
6. Біоетика http://www.sham.com.ua/pdf/bioetyka_odessa.pdf
7. Біоетика в Україні: стан і перспективи / Матеріали про II Національний конгрес з біоетики // Ліки України. — 2004. — №10. — С. 14-15.
8. Бобров О.Е., Сластенко Е.Ф. Проблема жизни и смерти. Эвтаназия: убийство или милосердие? // Новости медицины и фармации. — 2004. — № 19–20 (159 – 160).
9. Бойченко Н.М. Місце та роль етичних дисциплін в сучасній університетській освіті // Quo vadis, Університете? / За редакцією Дмитра Шевчука. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2020. — 248 с. ISBN 978-617-7328-82-6.
10. Виклики інформаційного суспільства: від біоетики до нооетики: Матеріали VII Міжнародного симпозиуму з біоетики, присвяченого пам'яті д.філос.н., професора Валентина Леонідовича Кулініченка, 22 – 23 жовтня 2015 р., Київ / Упор. С.В. Пустовіт, Б.О. Киричок, Н.М. Бойченко, Палей Л.А. — К.: Графіка і Дизайн, 2015. — 96 с.
11. Гадамер Г.-Г. Міф в епоху науки. Гадамер Г.-Г. Герменевтика і поетика. К.: Юніверс, 2001. 288 с.
12. Гродзинський Д.М., Дембновецький О.Ф., Рудий Р.Б. Розв'язання проблем екологічної безпеки в Національній академії наук України // Проблеми науки. — 2001. — № 6. — С. 44—54.
13. Закон України: Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів.- № 1103-V від 31 травня 2007 року, м. Київ /Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, №35, ст.484;(Із змінами, внесеними згідно із Законом № 1804-VI (1804-17) від 19.01.2010, ВВР, 2010, № 9, ст.90)/ zakon.rada.gov.ua

14. Закон України “Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині”, який вступив в дію з 01.01.2019 року, від 17.05.2018 № 2427-VIII / Відомості Верховної Ради України. 06. 07. 2018. №51. ст.15.
15. Кордюм В. Біоетика: минуле, сучасне і майбутнє // Вісн. НАН України. — 2001. — № 12. — С. 9—23.
16. Крейн І. Грані гуманітарної кібернетики // Вісн. НАН України. — 2002. — № 7. — С. 29—37.
17. Кулініченко В. Біоетика як етична концепція / В.Кулініченко, С.Пустовіт // Науковий світ. — 2006. — №5. — С. 15-19.
18. Кундиев Ю.И. Состояние биоэтики в Украине / Ю.И.Кундиев // Медичний всесвіт. — 2002. — Т.2, №1/2. — С. 32-34.
19. Ларіонова-Нечереда О. Біоетика захищає майбутнє (конспект семінару) / О. Ларіонова-Нечереда // Науковий світ. — 2005. — №10. — С. 9-11.
20. Малиновский Б. Магия, наука и религия. URL: http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Relig/malin/index.php
21. Михайлюк С. Міждисциплінарні можливості біоетики // Вісник Прикарпатського університету. Філософські і психологічні науки. — 2016. — Випуск 20 — Режим доступу: file:///C:/Users/User/Downloads/Vpu_filos_psihol_2016_20_18.pdf
22. Мирутенко Л. Г. Гуманістично-ціннісні засади постнекласичної етики науки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : 09.00.09 / Л. Г. Мирутенко ; Чернівецький нац. ун-т. ім. Ю. Федьковича. — К., 2014. — 20 с.
23. Москаленко В.Ф. Біоетика: філософсько-методологічні та соціально-медичні проблеми / В.Ф.Москаленко, М.В.Попов. — Вінниця: Нова Книга, 2005. — 218 с.
24. Назар П.С. Основи медичної етики. — К.: Здоров'я, 2002. — С. 313-321.
25. Організація та проведення етичної експертизи біомедичних досліджень: Методичні рекомендації / Під ред. С.В. Пустовіт, В.Л. Кулініченка. — Київ: Сфера, 2006. — 120 с.
26. Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми «Репродуктивне та статеве здоров'я нації на період до 2021 року» : проект розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 р. URL: <https://www.umj.com.ua/article/106030/rozroblenoprogramu-reproduktivnogo-ta-statevogo-zdorov-ya-natsiyi> (Дата звернення 04.01.2020).
27. Пустовіт С. В. Глобальна біоетика В. Р. Поттера: етапи становлення / С. В. Пустовіт // Інтегративна антропологія. - 2015. - № 1. - С. 16-22. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ia_2015_1_3.
28. Пустовіт С.В. Глобальна біоетика: становлення теорії і практики (філософський аналіз). — К.: Арктур – А, 2009. — 324 с.
29. Пустовіт С.В., Бойченко Н.М. Кодекс медичної етики: філософські та біоетичні аспекти//Нариси з біоетики.- К.: НАНУ, 2020.

30. Сердюк А.М. Біоетичні аспекти діяльності наукового співтовариства / А.М.Сердюк, О.І.Тимченко, А.С.Тимченко // Довкілля і здоров'я. — 2002. — №1. — С. 3-5.
31. Сорель Ж. Размышления о насилии; пер. с фр. М.: КРАСАНД, 2011. 168 с.
32. Сучасні проблеми біоетики / Редкол.: Ю.І. Кундієв (відп. ред.) та ін.— К.: «Академперіодика».— 2009.— С.81– 95, 222– 223.
33. Тейяр де Шарден П. Феномен человека — М.: Наука, 1987. — 240 с.
34. Терешкевич Д.-Г. Біоетика. — Львів»Світ», 2008. — С.155-166, 234-259.
35. Усов Д.В. Етика відповідальності К.-О. Апеля в ландшафтах контрактуалізму // Антропологічні виміри філософських досліджень. Режим доступу: <file:///C:/Users/User/Downloads/43697-Article%20Text-86926-1-10-20150602.pdf>

11. Інформаційні ресурси.

1. Інновації, управління змінами в організаціях, управління знаннями. URL: <http://www.bizbooks.com.ua/catalog/cat.php3?c=193&lang=1>
2. Державний фонд фундаментальних досліджень. URL: <http://www.dffd.gov.ua/>
3. Генерація ідей. URL: http://content.mail.ru/pages/p_27901.html
4. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
5. Бібліотека e-reading. URL: <http://www.e-reading.by/bookbytypes.php?type=17>
6. Бібліотека royallib. URL: <https://royallib.com/>